

TM	Г. XXXVI	Бр. 3	Стр. 995-1012	Ниш	јул - септембар	2012.
----	----------	-------	---------------	-----	-----------------	-------

UDK 316.422 : 352 (497)

Pregledni rad

Primljeno: 25.05.2012.

Revidirana verzija: 29.05.2012.

Božo Milošević
Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
Odsek za sociologiju
Novi Sad

GLOBALIZACIJSKA MODERNIZACIJA I TRADICIONALNI IDENTITET LOKALNIH ZAJEDNICA NA BALKANU*

Apstrakt

U radu se razmatra problem „narušavanja“ tradicionalnog identiteta lokalnih zajednica, koji nastaje sa sve ubrzanijim procesima globalizacije. U tom smislu se problem globalizacijske modernizacije razumeva kao specifičan vid modernizacije. Taj vid modernizacije je otvoren za lokalne uticaje; za razliku od klasičnog (nacionalnog) procesa modernizacije, koji se dobrim delom odnosio prezrivo prema identitetu lokalnih zajednica. Unutarnacionalna modernizacija je dobrim delom doprinela da se „opustoše“ prirodni resursi lokalnih zajednica i da se osiromaši njihov sociokulturni kapital. Globalizacijska modernizacija lokalnih zajednica se sadrži u pojmu „glokalizacije“, koji je R. Robertson uveo u širu naučnu i naučopolitičku upotrebu, kako bi naznačio da globalizacija nije „bauk“ koji kruži svetom s ciljem da poništi svo (tradicijom) akumulirano nasleđe, već da uvažava to nasleđe kao važan čini-lac globalnog razvoja.

Autor ovog rada upravo vidi u procesima glokalizacije pogodan okvir za razumevanje razvojnih mogućnosti lokalnih zajednica na Balkanu, koje mogu ubrzati sadržajnije uključivanje balkanskih društava u razvijeniji deo Evrope.

Ključne reči: modernizacija, tradicija, lokalna zajednica, razvoj, srpsko društvo, Balkan

bozom@ff.uns.ac.rs

* Ovaj prilog je urađen u okviru naučnoistraživačkog projekta Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Vlade R. Srbije, za period 2011-14: *"Tradicija, modernizacija i nacionalni identitet u Srbiji i na Balkanu u procesu evropskih integracija"* (br.179074), u realizaciji Centra za sociološka Istraživanja Filozofskog fakulteta u Nišu.

GLOBALIZING MODERNIZATION AND TRADITIONAL IDENTITY IN THE LOCAL COMMUNITIES IN THE BALKANS

Abstract

This paper investigates the problem of the “violation” of the traditional identity in local communities, resulting from the more and more accelerated processes of globalization. In this sense, the problem of globalizing modernization is seen as a particular form of modernization. This form of modernization is open for local influences, unlike the classical (national) process of modernization, which involves a kind of contempt for the identity of local communities. Intra-national modernization has largely contributed to the “devastation” of the natural resources in local communities and to the impoverishment of their socio-cultural capital. The globalizing modernization of local communities is expressed by the term “glocalization”, which was “introduced” into a broader scientific and political use by R. Robertson in order to indicate that globalization is not a “bogy” that circles the world aiming to dispense with the (tradition-) accumulated heritage, but that it respects heritage as an important factor in the global development.

The author of the paper recognizes the processes of glocalization as an adequate framework for understanding the development opportunities for the local communities in the Balkans, which could accelerate a more substantial inclusion of the Balkan societies into the more highly developed part of Europe.

Key words: Modernization, Tradition, Local community, Development, Serbian society, The Balkans

SAVREMENE LOKALNE ZAJEDNICE: IZMEĐU NACIONALNE I GLOBALIZACIJSKE MODERNIZACIJE

Modernizacija i društveni razvoj ne moraju da se podudaraju u svim segmentima. Ali, u jednom segmentu su podudarni. Taj segment se odnosi na društvenoekonomski razvoj. Naime, svaka rasprava o društvenoekonomskom razvoju, manje ili više eksplicitno, polazi od iskustvene činjenice da je tu pre svega reč o udruženom naporu čoveka da ovlada prirodnim uslovima svoje egzistencije. Otuda se sociološko razumevanje modernizacije, kroz tu socioekonomsku „prizmu“ posmatranja, u stvari zasniva na klasičnom sociološkom pristupu prirodi. Kod klasika sociološke misli (Dirkema, Vebera, ali i Marksa) priroda se razumeva kao „resurs“ koji omogućava društvenoekonomski napredak. Iz tog okvira se, potom, na modernizaciju gleda kao na sve veće ovladavanje prirodom i njeno transformisanje s ciljem da se zadovoljavaju sve raznovrsnije potrebe i interesi čoveka. Zato se tu prirodna sredina tretira kao „predmoderno stanje“, a modernizacija kao proces koji transformiše

to stanje društva pomoću sve racionalnijih vidova korišćenja prirodnih resursa (Goldblatt, 1996).

Iz tog saznanjoteorijskog okvira proizilazi dosta rašireno jednostrano stanovište o uticaju globalizacijskih procesa na razvoj lokalnih zajednica. To stanovište tretira modernizaciju kao „svetski pritisak“ na „lokalna područja“. Pri tome se „lokalna područja“ razumevaju kao prirodno, „predmoderno stanje“, koje je potrebno „ukrotiti“, „transformisati“ i prilagoditi navodno opštem procesu nacionalne (a ponekada i globalizacijske) „racionalizacije“. Ovde je reč o dvostrukom sužavanju saznanog vidokruga (odnosno, reč je o dvostrukom redukcionizmu) u teorijskim pristupima globalizacijskoj modernizaciji lokalnih zajednica.

Prvi aspekt tog redukcionizma se odnosi na tretiranje lokalnih zajednica kao „lokalnih područja“; gde se analiza sužava na prirodne resurse u nekom geografsko-geološko-klimatskom delu planete Zemlje (ili nekog konkretnog društva), na koje se potom oslanja analiza mogućnosti modernizacije društ(a)va u uslovima globalizacijskih uticaja. Pri tome se zapostavlja, u sociologiji iskristalisanu saznanje, da je pojam/sintagma „lokalna zajednica“ znatno složeniji od poimanja „lokalnih područja“. Lokalna zajednica je sadržajniji pojam/sintagma, jer se odnosi na celovitost sociokulturnih procesa, veza i odnosa koji se odvijaju u specifičnom prirodnom okruženju; dok se pojam/sintagma „lokalno područje“ upravo odnosi na navedene prirodne osobenosti neke društvene (ili planetarne) celine.¹ U većini savremenih socioloških analiza i objašnjenja društvenog razvoja, koji se najčešće izlažu u okviru rasprava o globalizaciji, gotovo da se izgubio iz vida termin „lokalna zajednica“. Ipak, u analizama sela i „seoskih područja“, taj termin se jednostavno „podrazumevao“. To nije slučajno, jer je selo istovremeno i „seljakova radionica“ i „zajednica stanovanja“, kao i specifična isprepletenost prirodnog ambijenta (posebno pejzaža) i društvenog prostora (Milošević, 2004a, str. 125); što sve daje specifičan identitet lokalnoj (ruralnoj) zajednici u kojoj se uspostavljaju relativno trajne kulturne vrednosti koje osmišljavaju specifičan način života seljaka u toj zajednici i u njenom povezivanju sa drugim sličnim zajednicama i sa užim i širim društvenim okruženjem/sredinom/okolinom.

Drugi aspekt redukcionizma u analizi i objašnjenju uticaja globalizacijske modernizacije na lokalne zajednice sastoji se u tretiranju lokalnih zajednica kao pasivnih primalaca, a ne i kao aktivnih učesnika u procesima modernizacije. Otuda se takvo tretiranje globalizacijske

¹ U jednoj analizi sličnog problema od strane srpskog sociologa S. Bolčića, iz ranih 80-ih godina 20. veka, upotrebljava se termin „područje“ u sinonimnom značenju sa sintagmom „lokalna zajednica“. Istina, Bolčić tu naglašava da je neopravdano tretirati (redukovati) problem „nedovoljno razvijenih područja“ na materijalni razvoj, već da treba - pored toga - obuhvatiti „šire skale ciljeva razvoja“ (Bolčić, 1983, str. 145).

modernizacije razumeva kao „pritisak“ na lokalne zajednice, a ne kao „izazov“ njihovoj modernizaciji. Međutim, odnos između uticaja globalizacije na modernizaciju lokalnih zajednica i povratnog uticaja osobenosti lokalnih zajednica na smerove i domete globalizacije je znatno složeniji i sadržajniji od navedenog redukcionističkog razumevanja. Reč je o tome da se globalizacijski procesi, u stvarnosti, više javljaju kao podsticaji (izazovi) za modernizaciju lokalnih zajednica, nego kao jednostran „pritisak“ na njih. U tom smislu, lokalnu zajednicu treba shvatiti kao specifičnu sredinu društva koja ne gubi u potpunosti svoj (tradicionalni) identitet u procesima globalizacije, već ga „ugrađuje“ u te procese.

Koliko će se globalizacijska modernizacija javljati kao „izazov“ a koliko kao „pritisak“, zavisi od već ostvarenog stepena modernizacije lokalnih zajednica, koji je postignut u ranijim procesima tzv. nacionalne modernizacije tih zajednica. Globalizacijske promene, sa novoliberalnom ideologijom kao vizijom poslovanja, nametnule su promene, kako u načinu rada tako i načinu organizovanja društva. Te promene nisu zaobišle ni lokalne zajednice. Kako su lokalne zajednice predmet interesovanja (i) sociologije, problem „ukorenjivanja“ novih vidova modernizacije dolazi sve više do izražaja u socioekonomskim pokušajima da se u tim društvenim okvirima „otkriju“ (bar) oni elementi sociokulturnog kapitala koji su preostali pod naletom ubrzane nacionalne industrijalizacije i urbanizacije. Ti elementi se najčešće nastoje aktivirati posredstvom korišćenja „ljudskih resursa“ u lokalnim zajednicama. Na taj način se u lokalnim zajednicama razvijaju novi vidovi (globalizacijske) modernizacije, koji nastoje da otklone neke negativne strane prve („stare“, unutar nacionalne) modernizacije.

Globalizacijska modernizacija je mnogo sadržajniji proces od klasičnog shvatanja problema modernizacije. Dok je klasično shvatanje modernizacije (koje je prevladavalo sredinom 20. veka) na modernizaciju gledalo kao na sigurnu budućnost pre svega nezapadnih društava i istovremeno zastajalo na granicama nekog konkretnog društva, globalizacijska modernizacija je više rizična, jer prevazilazi te granice i „vrednuje“ sve ono što je ljudski rod stvorio ili može da stvori (Ofe, 1999, str. 18). Dok klasično shvatanje modernizacije govori o negativnoj ulozi tradicije, globalizacijsko razumevanje modernizacija jasno naglašava mnogostruku složenost odnosa između tradicije i moderniteta. Klaus Ofe (Ofe, 1999, str. 21) smatra da se u modernizaciji ukrštaju i uslovljavaju dva procesa; jedan koji se sastoji u odvajanju aktera, organizacija i društvenih podsistema od drugih procesa (taj proces se u teorijskim raspravama argumentuje podacima iz koncepata o individualizaciji, emancipaciji, izdvajanju, osamostaljivanju, samoupravljanju, odvajanju veza sa celinom društva itd.) i, drugi, koji se ogleda u njihovom „spajanju“ (koje se postiže prevazilaženjem, ali i uz opadanje tradicionalnih obaveza, rutine, faktičnosti, kao i uz očekivanja na polju

materijalne proizvodnje, kulturnog stvaralaštva, političke participacije i birokratske organizacije). Time je revidirana i evolucionistička teorijska zamisao o modernizaciji kao jednosmernom razvoju nerazvijenih društava prema modelu razvijenog Zapada. Na taj način je široko prihvaćen stav da svaka zemlja može imati sopstveni put razvoja (Обрадовић, 1994).

Novije, globalizacijsko (i, s njim u vezi, glokalizacijsko) shvatanje modernizacije je podsticajno za teorijsko razumevanje mogućnosti lokalnih zajednica da sačuvaju svoj tradicionalno ukorenjen identitet (tj. da opstaju) i da se istovremeno menjaju u skladu sa globalizacijskim „trendovima“ u svetu. „Bilans“ tih novijih shvatanja modernizacije izneo je Tiriakian (Tiryakian, 1998, str. 31-52; Zapf, 2003, str. 3) na sledeći način: modernizacija je rezultat delatnosti pojedinaca i kolektiva, a ne automatski razvoj sistema; pojedinci i kolektivi teže da na nov način postignu svoje ciljeve i da ostvare svoje vrednosti, ali to zavisi od njihovih resursa; modernizacija nije proces kojim dominira konsenzus, već kompeticija između modernizatora, konzervativaca i posmatrača; nauka je glavni pokretač modernizacije, ali religija i tradicija ne mogu biti zanemarene; glavno obeležje uspešnosti modernizacije jeste blagostanje čitave populacije čovečanstva; centri modernizacije mogu se promeniti i pomeriti; modernizacija nije kontinuitetni/linearni proces, već ima cikluse i regresivne faze. Moglo bi se navedenom bilansu samo dodati to da modernizacijski procesi imaju u svojoj pozadini racionalnost, kao bitnu kulturno-vrednosnu komponentu (Milošević, 2004a, str. 311). To znači da se razvoj nekog konkretnog društva razumeva i kao razvoj svakog njegovog dela, tj. kao unutrašnji proces razvoja modernizacijskih potencijala.

Dakle, savremena modernost je globalizovana u formalnom/sistemskom pogledu (koja uključuje državnu organizaciju i njene simbole, zatim naučne i obrazovne sisteme i sl.), a lokalizovana u sadržajnom smislu (u smislu specifičnog društvenoekonomskog razvoja, koji počiva na specifičnim kulturnim vrednostima i tradicijama). Otuda Rudometof (Roudometof) govori o „glokalnim modernostima“, kao o kulturnim vrednostima lokalnih zajednica (Roudometof, 2003, str. 37). U tom smislu, lokalna zajednica predstavlja specifičan društveni okvir u kojem se odvija globalizacijsko „zgušnjavanje“ prostora i vremena (Giddens, 1990).

GLOKALIZACIJA KAO SAZNAJNOTEORIJSKI OKVIR ZA SOCIOLOŠKO RAZUMEVANJE MOGUĆNOSTI MODERNIZACIJE LOKALNIH ZAJEDNICA

Pozitivističko poimanje prirodne sredine kao (ekonomskog) resursa, proširilo se i na savremene saznanoteorijske pokušaje da se obrazloži značaj sociokulturnog kapitala za ukupni društveni razvoj. Ti pokušaji su posebno razvijani u naučnoj disciplini koja se razvija na

„neuzoranoj ledini“ između dve društvene nauke – sociologije i ekonomije, a koja se imenuje kao ekonomska sociologija. Iz tih saznanjih okvira je proizašlo i shvatanje o globalizaciji; iako se to retko eksplicitno naglašava. Naime, svaka rasprava o „kapitalu“ - čak i kada se to eksplicitno ne naglašava – podrazumeva da je tu reč o onoj vrednosti koja stvara novu vrednost (Маркс, 1964, стр. 204); pa otuda i rasprava o sociokulturnom kapitalu nužno nosi taj saznanji aspekt (Милошевић, 2006, стр. 108).

Za narednu analizu modernizacijskih potencijala lokalnih zajednica na Balkanu prihvatljiva je upotreba tzv. alternativnog pojma globalizacije, koji je „uneo“ u upotrebu i šire obrazložio Roland Robertson (Robertson, 1983).² „Alternativnost“ Robertsonovog pojma globalizacije sastoji se u tome što on ukazuje na mogućnosti prevazilaženja suprotnosti između partikularnog i heterogenog, s jedne strane, i univerzalnog i homogenog s druge. „Mi smo na kraju 20. veka - kaže Robertson - svedoci i učesnici masovnog, dvostrukog procesa koji uključuje interpretaciju univerzalizacije partikularizma i partikularizacije univerzalizma“ (Robertson, 1995, str. 100; Dimitrova, 2002). Lokalno se mora razumevati kao aspekt i uslov globalizacije. U tom smislu bi se mogao - smatra Robertson - zameniti termin globalizacija“ terminom „glocalizacija“ (Robertson, 1995, str. 30; Dimitrova, 2002).

Pod uticajem globalizacijskog širenja tržišta (posebno jeftine radne snage), dolazi i do narastanja rizika u svetskim razmerama. (Bek, 2001, str. 62). U tome procesu posebno loše prolaze ekonomski nerazvijene zemlje, pojedini regioni i razne marginalne (deprivirane) grupe (i) u okviru razvijenih društava. To ne znači da su i ekonomski razvijene zemlje i privilegovane grupe u njima potpuno zaštićene od rizika. U tom smislu, Urluh (Beck) Bek zaključuje da sva savremena društva obeležava jedno opšte objektivno zajedništvo globalnog položaja ugroženosti (Bek, 2001, str. 68).

U početnim raspravama, globalizacija se često shvata kao neki novi nastavak „starih“ rasprava o modernizaciji. Otuda je stavljan naglasak na društvenoekonomski razvoj manje razvijenih zemalja sveta i pojedinih regiona u njima. Te rasprave, krajem 80-ih godina 20. veka, poprimaju novoliberalnu vrednosnu/ideološku konotaciju, prema kojoj je globalizacija linearni produžetak modernizacije kapitalizma. Takav pogled sužava pojam globalizacije na ekonomsku sferu širenja tržišta, a gubi iz vida njenu višedimenzionalnost koja zahvata i mnoge druge sfere

² Termin *globe* (engl. imenica) bio je u upotrebi pre četiristotine godina, da bi ga Websterov rečnik „prihvatio“, u izdanju iz 1961. godine, kao *globalization* (u značenju svetskog procesa); odakle se širio u jezičku upotrebu po svetu, kao, npr.: *mondialization* (francuski), *globalizatsia* (ruski), *globalizacion* (španski), *globalizirung* (nemački), *quanqiuhua* (kineski), *lil'alam* (arapski) i sl.

društvenog i kulturnog razvoja, kao što su: komunikacione tehnologije, ekologija, organizacija rada, kultura, politika, civilno društvo.

Modernizacija je samo ubrzala proces globalizacije. Osnovni problem oko koga se odvija(la) ta debata sastoji se u pitanju odnosa prostora i vremena. Globalizacija je (prostorno) proširila modernost na nezapadna društva. Na taj način, Robertson je modernost teorijski „usadio“ u globalno-lokalni kontekst. Istovremeno, time se i modernizacija zapadnih društava razumeva u kontekstu istorijskih procesa. Ipak, sadržaj pojma lokalizacije (*localisation*) nije sasvim zanemaren u tim raspravama, posebno od kada je Robertson upotrebio „kovanicu“ (novologizam) *glocalizacija* (*glocalization*). Prema *Oksfordskom rečniku novih reči* (*The Oxford Dictionary of New Words*), engleski termin *glocal* i *glocalization* (kao novologizam od *global* i *local*) nastao je na osnovu japanske reči *dochakuka*, koja znači „živeti na sopstvenoj zemlji“, i odnosi se na mogućnosti prilagođavanja poljoprivredne tehnike konkretnim lokalnim uslovim. Kasnije (od početka 1980-ih) taj termin je upotrebljen kao pojmovno određenje za marketing strategiju kojom se japanski proizvodi prilagođavaju lokalnim potrebama, ukusima, navikama i interesima na svetskom tržištu. U procesu tzv. japanizacije američkog načina poslovanja, koji će uslediti 80-ih godina 20. veka, taj koncept markentiške glocalizacije usvojiće i neke od najvećih američkih kompanija.³

Prema Robertsonu, globalno i lokalno se međusobno prožimaju, bez obzira da li se nalaze u odnosima suprotstavljanja ili prihvatanja. U odnosu suprotstavljanja se nalaze onda kada se tim procesima pristupa u smislu izjednačavanja globalizacije sa prihvatanjem „zapadnih“ vrednosti („vesternizacija“) od strane lokalnih zajednica i celih društava u ostalom delu sveta, i to bez kritičke distance i interpretacije. Odnos međusobnog prihvatanja je moguć ukoliko se tom prožimanju pristupi iz „glokalne“ perspektive, jer on omogućava da se globalizacija i lokalizacija odvijaju kao jedan proces koji ima dve strane. Za razliku od globalizacije, lokalizacija je proces koji je „urastao“ u sociokulturne osobenosti lokalnih zajednica i u njihov prostorno-geografski okvir načina života.

Treba imati u vidu da su teorijske rasprave o globalizaciji gotovo uvek uključivale problem lokalnih specifičnosti onda kada su se vezivale za (komplemetaran) pojam regionalizacije. U tom okviru neki sociološki pristupi regionalizaciji nastoje da istraže stvarne sociokulturne veze i

³ U tom smislu se često navodi izvod iz govora generalnog direktora „Koka-kole“ Daga Dafta (Daft), koje je on izneo na skupštini akcionara kompanije, 2000. godine: „Mi znamo da poslujemo u skoro dvesta zemalja i da u njima fundamentalno poslujemo lokalno... Niko ne pije koka-kolu globalno... Ljudi donose odluke u svojim dvorištima, u svojim restoranima, u svojim mesnim sportskim arena. U pirinčanim poljima ili u senkama piramida“ (Daft, 1999).

odnose koji neku konkretnu teritorijalnu (lokalnu) zajednicu čine specifičnom u odnosu na globalno(a) društvo(a). Ni regionalno, kao ni globalno, ne postoji bez lokalnog. Regionalno, globalno i lokalno se prožimaju kroz čovekovu svakodnevicu (kroz delatnost i svakodnevni način života). Pri tome, pojedinci i grupe igraju aktivnu ulogu u transformaciji svoje svakodnevne, uz neku meru kritičkog odnosa prema globalnim procesima ali i prema lokalnim navikama. U lokalnim okvirima se i mogu ostvariti globalni uticaji, tako što se tu živi „glokalno“ i doživljava porodični život, obavljaju svakodnevni poslovi, druži sa prijateljima, sluša muzika, gledaju filmovi, ili se i proizvodi, kupuje i troši i sl.

Dugotrajni istorijski procesi kulturne integracije „odozdo“, u lokalnim sredinama, imaju više spontani karakter i više zahvataju emotivno-doživljajnu sferu života ljudi u njima. Naime, ljudi svoju kulturu najčešće doživljavaju kao potkulturu, tokom procesa učenja i usvajanja pravila ponašanja, načina delovanja i vrednovanja stvari i pojava. Otuda najintenzivnija osećajna veza čoveka sa odgovarajućom kulturom počinje sa lokalnom potkulturom, da bi taj osećajni intenzitet slabio preko nivoa kulturnoistorijske zajednice kojoj pripada, do prepoznatljivog kulturno–civilizacijskog tipa (Kale, 1988, str. 112). Upravo, sociokulturne vrednosti, koje su sadržane u načinu života ljudi u lokalnoj zajednici, predstavljaju pogodan okvir za strategijsku orijentaciju razvoja u globalizacijskim uslovima.

Jedna od strategijskih orijentacija razvoja lokalnih zajednica odnosi se na njihovo poslovanje, koje se odvija pod uticajem novoliberalne ideologije, a koje zahteva maksimalno moguće prilagođavanje organizacionih formi rada sociokulturnim specifičnostima različitih sredina; kako bi se ostvario što veći profit. Ta orijentacija, s druge strane, nailazi na prihvatljiv odziv u lokalnim zajednicama, jer se od tih novih formi oraganizovanja rada očekuje da će više ceniti znanja i umeća lokalnog stanovništva što bi im omogućilo da ostvare povoljniji društvenoekonomski položaj. Poslovna orijentacija na korišćenje znanja i umeća je, u stvari, orijentacija na razvijanje „ljudskih resursa“ u lokalnoj zajednici, a koji mogu da doprinesu proizvođenju dobara i usluga kojima se zadovoljavaju potrebe ljudi i izvan te zajednice. Na taj način se (globalna) heterogenost potreba pojavljuje kao podsticaj za održanje raznovrsnih (lokalnih) umeća koja se ovaploćuju u proizvodima i uslugama lokalnih zajednica.

GLOBALNA HETEROGENOST KAO MOGUĆNOST RAZVOJA LOKALNIH ZAJEDNICA NA BALKANU

Balkan, kao specifični region Evrope, sam pom sebi je heterogen; kako u smislu društvenoekonomskog razvoja, tako i u smislu sociokulturnih specifičnosti i sistemske (ne)integrisanosti. Osim toga, u

svakom od savremenih balkanskih društava egzistira više specifičnih lokalnih zajednica, koje često nisu ništa manje heterogene od Balkana (kao regionalne celine Evrope). Otuda se Balkan, sam po sebi, može tretirati kao svojevrsna „globalna heterogenost“. S obzirom da je prethodno naglašeno da su globalizacijski procesi neki vid „jedinstva heterogenosti“, to su mogućnosti razvoja lokalnih zajednica na Balkanu u uslovima globalizacije već sadržane u tim zajednicama; bar kada je reč o „heterogenosti“ kao osobini glokalizacije. Osnovni problem, koji blokira te mogućnosti, sadrži se u istorijski nasleđenim (i u bliskoj prošlosti „pr-oživiljenim“) sukobima, koji sputavaju i otežavaju uspostavljanje bar onog stepena „jedinstva“ koji nosi globalizacijska heterogenost. Otuda Balkan nije samo „periferija“ kapitalističkog razvoja, nego i „prepreka“ sadržajnijem prožimanju globalizacije i „lokalizacije“.

Dakle, balkanska društva (posebno postsocijalistička), danas pripadaju „periferijskim“ i nedovoljno sistemski integrisanim društvima (u odnosu na centre modernog tržišno-globalizacijskog načina rada, političkog usmeravanja i vrednosnog osmišljavanja). Njihova „rezolutna“ opredeljenja su okrenuta u smeru tih „centara“, ali vrednosni sistemi - kao što su marljivost u radu, demokratska tolerancija i uvažavanje ličnosti, kritičnost i otvorenost za nove mogućnosti života - teško se „primaju“ kao prestižne vrednosti; pre svega zbog „zaokupljenosti“ (surovom) borbom, kako za egzistenciju, tako i za identitetsku prepoznatljivost.

Ekonomске i političke elite u tim društvima (u tranziciji) gotovo bez izuzetka su postepeno usvajale one vrednosti ideologije „slobodnog tržišta“ i demokratije koje nisu dovodile u pitanje njihove stečene pozicije u uslovima izrazito haotičnih tranzicijskih procesa. Pa, ipak, bar i „načelno“ prihvatanje pravila tržišnog poslovanja i, s njima u vezi, pravila demokratskog poretka, uticalo je na preduzimanje početnih koraka i u „prestrukturisanju“ i „preoblikovanju“ načina rada i „redizajniranju“ organizacije društvenog života. Prvi i osnovni problem sa kojim su se te elite suočile odnosi se na „prestrukturisanje“ načina poslovanja i na „preoblikovanje“ velikih industrijskih preduzeća („industrijskih giganata“). Drugi problem se nešto lakše rešava, jer se odnosi na „oblikovanje“ malih i srednjih preduzeća, koja su „dizajnirana“ u manjem ili većem skladu sa sistemskom podrškom novim vlasnicima i sa osobenostima lokalnih zajednica u kojima posluju, kao i sa raspoloživim ljudskim resursima u tim zajednicama. Da bi mala i srednja preduzeća pružala značajnije ekonomske efekte, ona moraju imati povoljan društveni okvir i razvijene tržišne odnose sa velikim kompanijama, povoljnu zakonsku regulativu i više pomoći od strane države ili drugih institucija za njihov razvoj. Ukoliko su mala i srednja preduzeća povezana u poslovne „mreže“ i ukoliko su čvršće povezana sa regionalnim i lokalnim institucijama, onda – kako su to pokazala istraživanja Pjora i Sejbla (Piore, Sobel) u regijama severne Italije - ona mogu lakše da izdrže i oštrije „tržišne potrebe“ (Thomson, McHugh, 1990, str. 191).

Otpori savremenim globalnim promenama više su prisutni u onim lokalnim zajednicama Balkana u kojima se više uvažavaju vrednosti tradicionalističkog otpora prema „podomaćenju“ globalizacijskih procesa svojim specifičnostima. Međutim, uključivanje racionalnijih formi organizovanja rada u lokalni ambijent, daje nadu da će se lakše premostiti jaz između bezličnih organizacija i lokalnog razumevanja smisla života u zajednici. Kako je identitet svake kulture smešten u sopstveni lokalni kontekst u nekom istorijskom vremenu, to se i savremeni globalizacijski procesi mogu tretirati kao vezivanje za „glokalno doba“, tj „doba u kojem je svakodnevno prisutna sinteza lokalnog i globalnog, koja je isto tako i dilema ljudskog života“ (Robertson, 2003, str. 3). Reč je o dvostrukom procesu, koji istovremeno uključuje globalizaciju lokalnog i lokalizaciju globalnog. Ti procesi na Balkanu su više rezultat zavisnog društvenoekonomskog razvoja (koji u toj regiji Evrope gotovo nikada nisu odvojeni od političke zavisnosti), nego što su plod jasnih vizija o regionalnim prednostima i zajedničkih ciljno-racionalnih projekata za njihovu realizaciju na evropskom i svetskom tržištu. Ono što Robertsonovi sledbenici, kao npr. Kondker (Khondker) nazivaju „mikro-globalizacijom“ može se u velikoj meri prepoznati u lokalnim zajednicama (Khondker, 2004).⁴ Mnogobrojni su primeri „mikro-globalizacije“ u lokalnim sredinama, a danas su najvidljiviji sledeći: nastajanje feminističkih ili ekoloških pokreta u raznim delovima društvene organizovanosti, kao i nastajanje novih tehničkotehnoloških ostvarenja, proizvoda za potrošnju ili marketing strategija, koji dobijaju širu prostornu i istorijsku dimenziju (i, tako, postaju globalnim).

Pri tome, neophodno je naglasiti da se globalizacijski uticaji na savremenom Balkanu više odvijaju u smislu *hibridizacije* nego *glokalizacije*. Naime, treba razlikovati glokalizaciju od hibridizacija. Dok glokalizacija uključuje dva ili više procesa od kojih jedan nužno mora biti lokalna, dotle za hibridizaciju to nije nužno (hibridizacija uključuje razne aspekte iz drugih sredina koji nemaju obeležje lokalne sredine u koju se nastoje uključiti).⁵ Hibridizacija na Balkanu je vidljiva u svim aspektima društvenog života - od načina implementacije novoliberalnih vrednosti (u privatizaciji državnih/javnih preduzeća), preko načina prihvatanja i razvijanja demokratske procedure (u usmeravanju društva), do načina osmišljavanja vrednosnih sistema i njihovog prenošenja (putem obrazovanja) u kulturu svakodnevice.

⁴ Polazeći od Robertsonovog okvira H. Kondker (H. Khondker) glokalizaciju posmatra kao međuzavisan proces makro-lokalizacije i mikro-globalizacije.

⁵ Kao primer hibridizacije Kondker navodi sistem visokog školstva u Singapuru koji predstavlja sintezu američkog i britanskog modela visokog školstva (Khondker, 2004).

U skladu sa prethodno naglašenom interpretacijom, mogli bismo da dodamo da se balkanska „heterogenost“ - bez oslonca na „jedinstvo“ - suočila, pored hibridizacije, i sa još jednim nepovoljnim globalnim procesom, procesom „*g*lobalizacije“. Raspravljajući o odnosu globalizacije i lokalnih mogućnosti, u kontekstu različitih geografskih sredina, Ricer (Ritzer, 2003) navodi da koncept glokalizacije „stavlja akcenat na globalnu heterogenost i teži da odbaci ideju da snažni uticaj Zapada, u celini, i posebno Amerike, vodi ekonomskoj, političkoj, institucionalnoj i - najvažnije – kulturnoj homogenizaciji“. Zato Ricer uvodi još jedan novologizam za označavanje nekih vidova globalizma, a to je *g*lobalizacija (*g*lobalization). Pod *g*lobalizacijom Ricer podrazumeva „imperijalističke ambicije nacija, korporacija, organizacija, i drugih entiteta i njihovih želja, odnosno potreba, da se nametnu na drugim geografskim područjima“ (Ritzer, 2003, str. 193-194), kako bi na taj način uvećali svoju moć, uticaj i rast (*grow*)⁶ profita širom sveta. Taj savremeni svetski proces se često još imenuje kao „amerikanizacija“ ili „mekdonaldizacija“, koji se razumevaju kao procesi koji ostavljaju malo prostora za (buduće) specifične procese u lokalnim zajednicama.

„Prema tome, većina onoga što mi shvatamo kao lokalno - kaže Ricer - u stvarnosti je glokalno. Što više *g*lobalno bude apsorbovano u lokalnom, lokalno će sve manje i manje ostajati bez uticaja globalnog“ (Ritzer, 2003, str. 207).

Kao što sledi iz prethodnih analiza, globalizacijski procesi u lokalnim zajednicama na Balkanu se ostvaruju većim delom kroz hibridizaciju i *g*lobalizaciju, kao sastavne procese koji su vidljivi u svakodnevnom životu čoveka koji još uvek pripada nacionalnim i/ili lokalnim zajednicama (Beck, 2002, str. 17).

Ipak, procesi globalizacije ne mogu se u potpunosti poistovetiti sa procesima lokalizacije. Dok globalizacija uključuje širenje, difuziju i univerzalizaciju kulturnih vrednosti, obrazaca, modela i odnosa, dotle lokalizacija podrazumeva selektivno uključivanje, upijanje i reinterpretaciju globalnih vrednosti, obrazaca, modela i odnosa. Takođe, glokalizacija uključuje savladavanje geografske razdaljine i vremenskih granica. Tome „ide na ruku“ savremena tehnologija (elektronski mediji, računarska tehnologija i savremeni transport), koji omogućavaju da ideje, roba i ljudi savladavaju prostranstva kao nikad do sada. Ta tehnologija je omogućila da se veliki broj ljudi širom sveta svakodnevno izloži drugim kulturama, a da pri tome oni ne moraju da prelaze granice. Pored tehnologije, i turizam i drugi oblici prostorne pokretljivosti stanovništva su podstakli međuzavisnost lokalnog i globalnog. Pod tim uticajima ljudi se

⁶ Otuda Ricer i izvodi novologizam *g*lobalization, kombinujući engl. glagol *grow* i imenicu *g*lobalization,

mogu u svojoj lokalnoj sredini susretati sa stranim turistima, imigrantima ili izbeglicama. Takođe, pojedinci se kroz potrošnju susreću sa proizvodima i uslugama koje se proizvode globalno i isto tako troše globalno. Ali, i raznovrsna događanja, koja se odvijaju na jednom lokalitetu, mogu se neposredno odraziti na događanja na udaljenim lokalitetima. Sve to omogućuje da veze i odnosi između pojedinaca, koji su razdvojeni hiljadama kilometara, mogu biti intenzivniji nego kontakti u neposrednom komšiluku. Otuda je teško, u stvarnosti društvenog života, a posebno u kulturnim vrednostima, utvrditi šta je tu globalno a šta lokalno. Sledi da je nesporno da globalno ne može „kružiti nad svetom“ i da ono može da postoji jedino u lokalnom.

Prethodna analiza upravo ukazuje da su lokalni odgovori na globalne izazove mogući, da su delotvorni i da su značajni za razvoj regiona („lokalnih područja“) i lokalnih zajednica u njima. Sve te prednosti globalizacije na Balkanu poprimaju inhibatorni karakter, pre svega zbog odsustva „simboličkog kapitala“ u pojedinim lokalnim (i nacionalnim) zajednicama - koji je, prema Burdijeu, „predujam“ ukupnog pamćenja zajednica i dragocen izvor poverenja i integracije u odnosima između njih (Burdije, 1999, str. 217). Otsustvo tog vida kapitala na Balkanu uslovljava trajnije opstajanje heterogenosti (tradicionalnih) lokalnih zajednica, ali još uvek bez nekog čvršćeg (regionalnog) jedinstva; što uslovljava recepciju globalizacije u svakodnevici ljudi koji pripadaju tim zajednicama, više kao pritiska na identitet a manje kao izazova za razvoj.

Ukoliko globalizaciju i glokalizaciju (kao njen sastavni proces), razumevamo u smislu osnaživanja lokalnih prednosti, onda nestaje strah od društvenih procesa koji su zahvatili svet (kao procesa koji navodno „uniformišu“, svodeći sve kulture na oblik jedne globalne kulture, koja poništava sve lokalne osobenosti, pa i osobenosti društvenog razvoja. Ako se ima u vidu da se takvi načini života i rada (poslovanja) i odnosi između aktera u lokalnoj zajednici prenose u razne delove sveta, gde su prisutne multinacionalne kompanije, onda se može govoriti - kao što smo naglasili - o svojevrsnom procesu „glokalizacije“, procesu u kome je došlo do globalizacije visokotehnološke proizvodnje kroz lokalizovanu proizvodnu mrežu (Luthje, 2002, str. 22). Taj proces je svojevrsna mešavina liberalizma, grupaškog delovanja i državne intervencije, kao i mešavina tejlorističke podele rada, fordističkog paternalizma i masovne proizvodnje sa nekim aspektima „inovativne“ organizacije rada.

Takvo povezivanje može da podigne nivo regionalnog razvoja, jer omogućava (lokalnim) preduzećima da nastupaju zajednički na tržištu, da zajedno nabavljaju sirovine, da jedni prema drugima nastupaju kao kupci-snadbevači i uopšte kao davaoci marketinških usluga, kao i da te uloge međusobno menjaju, u zavisnosti od situacije do situacije na tržištu. Lokalne organizacije su gotovo uvek povezani sa regionalnim institucijama (obrazovnim, uslužnim, socijalnim), koje su značajne kako

za proces rada tako i za kvalitet svakodnevnog života u lokalnoj zajednici. Razvijanje globalnog poslovanja u lokalnoj zajednici dobrim delom je potpomognuto mogućnostima tzv. virtuelnog načina poslovanja. Sociološka istraživanja virtuelnog načina poslovanja, koje su uradili Votson, Krouston i Kudoba (Watson, Crowston, Chudoba), ukazala su na neke njegove prednosti i nedostatke. Iako virtuelni način poslovanja nije sasvim bez mana (Milošević, 2004b, str. 159), njegove prednosti su posebno značajne za poslovanje u okvirima lokalnih zajednica. Prednosti virtuelnog načina poslovanja sadrže se u sledećem: u mogućnosti da se prevaziđe vremenski diskontinuitet između saradnika na poslu (što znači da članovi virtuelnog tima ne moraju u isto vreme da obavljaju svoj deo posla); u mogućnosti da se posao obavi bez obzira na geografsku lociranost članova nekog „radnog tima“ (što znači da članovi nekog konkretnog virtuelnog tima mogu biti iz različitih krajeva, država, pa i kontinenata); zbog potencijalno povoljnih društvenih posledica koje taj načina rada ostavlja na planu razaranja birokratskih elita; zbog mogućnosti da se lakše prevaziđu moguće nesaglasnosti u radnom timu zbog pripadanja različitim društvenim grupama, različitim organizacijama i kulturama/potkulturama, i zbog mogućnosti da se pristupa poslu „fleksibilnije“ kako bi se pravovremeno zadovoljile potrebe korisnika usluga (Watson, Chudoba & Crowston, 2004, r. 5). Virtuelni način poslovanja pruža, dakle, mogućnost da se ostvari vrlo visoka efikasnost, pa se očekuje da će on sve više postajati dominantno obeležje modernizacije globalne ekonomije, ali samo u najpokretljivijim sektorima rada. Zbog tog će i dalje opstajati i ostali oblici globalnog društvenog povezivanja i načina rada; sve sa ciljem da se što efikasnije upotrebe raspoloživi ljudski resursi u lokalnim zajednicama (Laubacher, Malon, 2002, str. 4).

*ODRŽIVI RAZVOJ LOKALNIH ZAJEDNICA U
GLOBALIZACIJSKOJ MODERNIZACIJI
(UMESTO ZAKLJUČKA)*

Lokalne zajednice na Balkanu, kao i u drugim regijama savremenog sveta, zahvaćene su modernizacijskim procesima, koji manje ili više korenito „nagrizaju“ njihov tradicionalni identitet. Dok je klasična-nacionalna modernizacija „uzdrmla“ njihovu (samo)dovoljnost i izolovanost, oblikujući ih prema uniformnom nacionalnom obrascu; dotle ih zgusnuti „talas“ nove-globalizacijske modernizacije uvlači u sve razgranatije mreže poslovnog povezivanja, uz „tolerantan“ odnos prema onim lokalnim vrednostima koje mogu da „idu u susret“ globalnim izazovima. U tom pogledu, prihvatljivost globalizacijske modernizacije se posebno ogleda u sferi društvenoekonomskog razvoja lokalnih zajednica. Imajući u vidu da se novoliberalna ideologija javlja kao promoter sve ubrzanijih tranzicijskih procesa u globalizacijskim razmrama, to se njeno

dejstvo u lokalnim zajednicama na Balkanu najizrazitije prepoznaje u sferi tržišta rada. Sigurnost zaposlenja (kao jedno od bitnih obeležja starog tržišta rada) ne postoji više ni kao politički projekat u društvima Balkana, a stvarnost tegobne tranzicije uveliko je nametnula (surovu) borbu za preživljavanje. U tim društvima se dešavaju početne transformativne promene na tržištu rada. Umesto prepoznatljive globalizacijske karakteristike novog tržišta rada, koja se ogleda u tome što nameće konkurenciju - u smislu „odbira umešnih kadrova“, u balkanskim društvima je na delu takvo tržište rada koje nudi „dobre poslove samo za neke i besposlicu za mnoge“ (Милошевић, 2004c). Borba za „bilo kakav posao“ još više deluje frustrirajuće na „usamljenog Balkanca“, koji je više od drugih Evropljana „navikao“ na sigurnost u zajednici. Tu nesigurnost još više pojačava činjenica da oslabljene sindikate ne potpomažu nove mreže organizacija za zapošljavanje, posebno onih brojnijih pripadnika balkanskih društava koji se nalaze na tzv. sekundarnom tržištu radne snage.

Mogućnosti zaposlenja koje nude novi oblici organizovanja rada u lokalnim zajednicama može da deluje kao povoljniji motivišući činilac za uspešno poslovanje u tranzicionim uslovima. Izgleda da se tržište rada u uslovima globalizacije balkanskih društava „sudarilo“ sa protivrečnostima u sferi rada; u tom smislu što su, sa jedne strane, odnosi u radu sve više određeni tržišnom „spontanošću“, a, sa druge, nastojanjem da racionalna saznanja dobiju što veći značaj u poslovanju; odnosno nastojanjem da se razvije „ekonomija vođena znanjem“ (*knowledge driven economy*) koja zahteva visok nivo poverenja među akterima rada, zatim veću posvećenost poslu svih aktera rada, kao i veću razmenu informacija, veće poverenje i koordinaciju između njih (Appelbaum, 2003, str. 11-12). Te protivrečnosti se nastoje pomiriti aktivnim posredovanjem novih organizacija za davanje tržišnih usluga zapošljavanja, ali i organizacionim povezivanjem („ukorenjivanjem“) novih formi organizovanja rada sa raspoloživim (prirodnim i sociokulturnim) resursima lokalnih zajednica. Na taj način, lokalne zajednice se tretiraju, ne samo kao prirodni resurs, nego i kao izvor „socijalnih“ ili „mekih“ veština (*soft skills*) (Abercrombie, Warde, 2003, str. 111), koje poseduje radna snaga u tim zajednicama.

Moglo bi se reći da se lokalne zajednice pojavljuju, u kapital-odnosu, kao uspešna simbioza fizičkog i sociokulturnog kapitala. Međutim, prva-nacionalna modernizacija lokalnih zajednica je pretežno računala sa njihovim prirodnim resursima (kao osnovom fizičkog kapitala), pa se nije mnogo osvrtila na njihov sociokulturni kapital, već ga je dobrim delom razarala - insistirajući na jednoobraznosti nacionalne modernizacije. S obzirom na oskudicu (fizičkog) kapitala u balkanskim društvima, glocalizacijski kapital-odnos se pojavljuje kao značajniji činilac održivog razvoja lokalnih zajednica u njima. Prema tome, globalizacijska moderni-

zacija se (potencijalno) ispoljava kao činilac održivosti identiteta lokalnih zajednica.

LITERATURA

- Abercrombie, N., Warde, A. (2003). *Contemporary British Society*. London: Longman Group.
- Appelbaum, E. (2003). *The transformation of Work and Employment in USA (Challenges, Oportunities and Lessons)*. New Jersey: The State University of New Jersey.
- Bek, U. (2001). *Rizično društvo*. Beograd: Filip Višnjić.
- Beck, U. (2002). The Cosmopolitan Society and its Enemies. *Theory Culture Society*, Feb. 19 (1-2), pp. 17-44. <http://tcs.sagepub.com/content/vol19/issue1-2/>
- Bolčić, S. (1983). „Osnovni aspekti u proučavanju koncepcija razvoja nedovoljno razvijenih područja“. U: *Sociologija i društveni razvoj – Istraživanje i planiranje društvenih promena i razvoja* (grupa autora), ISI Filozofskog fakulteta u Beogradu. 143-157.
- Burdije, P. (1999). *Nacrt za jednu teoriju prakse*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Giddens, A. (1990). *Consequences of Modernity*. Stanford: Stanford University Press.
- Goldblatt, D. (1996). *Social Theory and the Environment*. Colorado: Westwiev Press.
- Daft, D. (1999). Coca-Cola Chief Douglas Daft Outlines Vision for Growth. www.coke.com/annualreport/1999/message/
- Dimitrova, A. (2002). *Challenging Globalization - The Contemporary Sociological Debate About Globalization*. <http://www.iehei.org/bibliothèque/annadimitrova.pdf>
- Zapf, W. (2003). Modernization Theory and the Non-Western World. Paper presented to the conference *Comparing Processes of Modernization*. University of Potsdam, December 15-21. <http://skylla.wz-berlin.de/pdf/2004/p04-003.pdf>
- Kale, E. (1988). *Uvod u znanost o kulturi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Khondker, H. H. (2004). Glocalization as Globalization: Evolution of a Sociological Concept. *Bangladeshe-Journal of Sociology*, 1(2), 12-20. <http://www.bangladeshsociology.org/Набiб%20-%20ejournal%20Paper%20GlobalizationHHK,%20PDF.pdf>
- Laubacher, R., Malone, T.W. (2002). *Retreat of the Firm and the Rise of Guilds: The Employment Relationship in the Age of Virtual Business*. Massachusetts: MIT.
- Luthje, B. (2002). *The Detroit of the New Economy: The Changing Workplace, Manufacturing Workers and the Labor Movement in Sillicon Valley*. mcel.pacificu.edu/ЈАНС/ЈАНСV2/ARTICLES/luthje/luthje.html
- Маркс, К. (1964). *Капитал*, први том, књига прва. Београд: Култура.
- Милошевић, Б. (2006). Социјални и/или социокултурни капитал: сазнајни домети и употреба појма у анализама и објашњењима транзиције српског друштва. У М. Трипковић (прир.) *Социокултурни капитал и друштвена интеграција* (стр. 93-110). Нови Сад: Филозофски факултет-Одсек за социологију
- Milošević, B. (2004a). *Umeće rada*. Novi Sad: Prometej.
- Milošević, B. (2004b). Transformacija organizacija rada u procesima globalizacije: uticaj novoliberalne ideologije. *Sociologija*, XLVI(2), 143-166.
- Обрадовић, М. (1994). Теорија модернизације и модели развоја. У: Ј. Перовић (ур.) *Србија у модернизацијским процесима*. Београд: Институт за новију историју Србије.

- Офе, К. (1999). *Модерност и држава: Исток-Запад*. Београд: Филип Вишњић.
- Ritzer, G. (2003). Rethinking Globalization: Glocalization/Grobalization and Something/Hothing. *Sociological Theory*, 21, 193.
- Robertson, R. (1995). Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity. In M. Featherston, S. Lass and Roland Robertson (Eds.) *Global Modernities* (pp. 25-44). London: SAGE Publications.
- Robertson, R. (2003). Glocality And Disciplinarity: The Global-Local "De-Antinomized". Paper presented to the conference *Antinomie Dell'educazione Hel XXI Secolo*.
http://www.uniroma3.it/inevidenza/global_edu/relazioni_antinomie_educazione.pdf
- Roudometof, V. (2003). Glocalization, Space, and Modernity. *The European Legacy*, 8(1), 37-60.
<http://www.ingentaconnect.com/content/carfax/cele/2003/00000008/00000001/art00004>
- Tiryakian, E. A. (1998). Neo-Modernisierung: Lehren für die und aus der postsozialistischen Transformation. In K. Müller (ed.), *Postsozialistische Krisen* (pp. 31-52). Opladen: Leske & Budrich. <http://skylla.wz-berlin.de/pdf/2004/p04-003.pdf>
- Thomson, P., McHugh, D. (1990). *Work Organisations, A Critical Introduction*. Basingstoke: Macmillan.
- Watson-Manheim, M.B., Chudoba, K. M. & Crowston K. (2004). The paradox of discontinuities and continuities: Toward a more comprehensive view of virtuality. *Academy of Management Conference*, New Orleans, LA.
<http://crowston.syr.edu/content/paradox>

Božo Milošević, University of Novi Sad, Faculty of Philosophy, Department of Sociology, Novi Sad

GLOBALIZING MODERNIZATION AND TRADITIONAL IDENTITY IN THE LOCAL COMMUNITIES IN THE BALKANS

Summary

In this paper, globalizing modernization is regarded as a challenge for the Balkans' local community development, but also as a kind of test for the development of the Balkans as a specific European region. In addition, globalizing modernization is understood as a social and cultural process with a broader meaning than the classic concept of national modernization. The classic sociological concept of modernization is based on the ideas of sociological classics (Durkheim, Weber and Marx) about the relationship of society and nature ("geographic area"). According to these ideas, the natural environment is treated as a "pre-modern condition". Modernization is a process that transforms such social conditions through a rational use of the natural resources. Such a cognitive and theoretical framework derives a widespread but one-sided sociological understanding of the impact of the globalization processes on the local community development. This point of view treats modernization as a "world pressure" on "local areas" and represents a double narrowing of the cognitive field, or double reductionism in the theoretical approaches to the globalizing modernization of

local communities. The first aspect of this reductionism is related to understanding local communities as a "local area". The second one consists of considering the communities as passive recipients rather than as active participants in the processes of modernization. Hence, such treatment of globalizing modernization is understood as "pressure" on local communities, not as a "challenge" for their modernization.

For the analysis of the modernization potentials of the Balkans' local communities, the use of the so-called alternative concept of globalization as glocalization (Robertson, 1983) is quite suitable. Hence, the Balkans can be observed as a kind of globalizing heterogeneity. The main problem which blocks the globalizing modernization of the Balkans' local community development refers to the historically routed conflicts (revived in the recent past). Conflicts hinder and aggravate the constitution of at least such a level of unity that characterized globalizing heterogeneity. However, the inclusion of more rational forms of work organization into the local ambience gives hope that it will become easier to bridge the gap between impersonal organizations and the local comprehension of the meaning of life within the community. These processes in the Balkans are a result of the dependent social and economic development (always accompanied by the political dependence), rather than a product of a clear vision of regional advantages and mutual goal-rational projects aiming toward the European and world market.

It must be emphasized that the Balkans' heterogeneity, without relying on unity, confronts two unfavourable factors of globalism, which are rather like hybridization and globalization than glocalization. Therefore, the advantages of globalization in the Balkans acquire an inhibitory character, mainly because of the absence of the symbolic capital in some local (and national) communities, which is, according to Bourdier, the advance in the collective community memory and a valuable source of trust and integration (Burdije, 1999). The absence of such capital in the Balkans results in a permanent state of heterogeneity in the local communities, without a stronger (regional) unity. The consequence of all of this results is the fact that the people from the Balkans understand globalization as a pressure on their identity rather than as a challenge for the development.

